

Duitsche troepen trekken in Vlaanderen terug.

noch voor de eene, noch voor de andere partij.

In 't voorste terrein dolf men geen loopgraven meer, doch had men betonnen blokhuizen gebouwd, pillendoozen noemden de Engelschen ze, en daar voerden mitrailleurs den strijd. Waren die blokhuizen vernield, dan stootten de voortrukkende troepen op loopgraven en reserven, die hen terug dreven. Zoo ging het nu al twee maanden op en neer. Waarom vocht men? Zoo vroeg de man wanhopig. En hij was er van door getrokken.

Hij had veertien dagen noodig gehad voor de reis van Zonnebeke naar de grens, een tocht, dien men gemakkelijk op een dag kan doen.

« Ik kroop weg in 't struikgewas », vertelde hij mij. « Daar wachtte ik den nacht af. Dan sloop ik in een leegstaand, geteisterd huis. Ik vond er kleederen van de reeds lang gevluchte bewoners. 'k Liet er dus mijn uniform. Dien nacht kwam ik tot bij Dadizeele, bijna al kruipend over den grond. Ik verborg me onder struiken in een gracht en hield me daar den ganschen dag doodstil. 'k Was gewapend met een revolver en zou mijn leven verdedigen tot 't uiterste.

Bleef ik aan 't front, dan viel ik ook. Werd ik op mijn vlucht gedood, 't was 't zelfde. Maar ik had nu toch een kans om gered te worden.

Den tweeden nacht sloop ik van Dadizeele tot bij Roeselare. Ik besloot over dag door de stad te gaan. Te Roeselare zijn immers veel burgers? Waarom zou men bijzonder op mij letten? Wie niet waagt, wie niet wint. Ik ging dus om de

kleine haven. Burgers waren de schepen aan het lossen....

Om niet vreemd te doen, bleef ik evenals veel anderen even staan kijken. Er werden levensmiddelen gelost, die van Amerika kwamen.

Dan ging ik verder, den straatweg naar Ardooie op. Ik passeerde bij de stad een wacht. Die vroeg mij niets. Maar ge kunt begrijpen, dat 't harte me fel klopte, toen ik als burger voorbij die soldaten ging.

Nu moest ik goed oppassen. Noordelijker lag Tielt, waar 't hoofdkwartier is. En ik begreep, dat men in den omtrek zeer waakzaam zou zijn.

Toen heb ik tien dagen gebruikt om de grens te bereiken. Hoofd- en dwarswegen vermeed ik: ik ging over het veld. Maar alleen 's nachts. Overdag bleef ik in een gracht, kroop ik in een schuur of mijt. Ik bleef wel eens twee dagen rusten, als er veel beweging van militairen was. 's Nachts reisde ik dus. Nu stortte ik in een beek, dan kwam ik bij een watergang terecht. Ik liet overdag mijn bovenkleeren drogen. Mijn eten kocht of bedelde ik 's avonds, als het donker was. Burgers wilde ik niet in ongelegenheid brengen en bovendien, ik durfde niet alle burgers vertrouwen. Sommigen hadden, uit vrees voor straffen gesteld op bevordering van desertie, mij kunnen verklappen.

Eindelijk, eindelijk was ik in Holland. »

Ja, zoo zag men ze komen, als boden van de ellende, die in Vlaanderen heerschte.

Ook Franschen en Engelschen verschenen,

enkelen toch maar, geen deserteurs, doch gevangenen, die hadden weten te ontsnappen. En bedoelde korrespondent schreef nog :

« Tragisch was wel 't einde van den Franschen soldaat, die bij Eede door den elektrischen draad aan de grens van het leven beroofd werd.

De man kwam pas van 't front in Noord-Frankrijk. Bij een gevecht geraakten Franschen en Duitschers zoo in elkanders linies, dat van weerszijden veel soldaten gevangen werden genomen.

De hierboven bedoelde Franschman was ook van zijn makkers afgescheiden. Maar hij kon zich verborgen houden en in den nacht wegsluipen. Hij bevond zich nu in 't bezette Frankrijk. Zijn eenig verlangen was naar het pas verlaten front terug te keeren. Maar daarvoor moest hij natuurlijk den reusachtigen omweg maken via België, Nederland en Engeland.

Hij verkreeg burgerkleeren en ondernam het eerste en het gevaarlijkste deel van zijn tocht. Veilig bereikte hij Maldegem. Hier was hij nog een half uur van Nederland.

Heeft hij het gevaar der versperring te licht geteld? Nu de grootste bezwaren overwonnen schenen, moest hij ellendig en pijnlijk sterven... een meter van 't vrijland. Pijnlijk, ja, want zij, die door dezen draad worden gegrepen, leven nog enkele minuten en meestal hoort men hun doods-schrei in den stillen nacht.

Kort voor zijn einde had de Fransche soldaat zijn avonturen aan een grensbewoner verteld. »

Maar genoeg. Wij kennen nu de gezindheid onder de troepen. Doch de Duitsche tucht was nog machtig. Het uur der revolutie zou pas veel later slaan.

* * *

De vijf aangevoerde divisies waren dus verrast op dien vierden Oktober, eensklaps aangevallen te worden en weken.

Elf tanks kwamen aangewaggeld, hobbelden over granaattrechters, vernielden prikkeldraad-versperringen en sloopten de pillendoozen. Verschrikt snelden de Duitschers uit die steunpunten heen, maar vielen onder de kogels door de monsters als naar alle richtingen uitgebraakt.

Zoo effenden de tanks toen het terrein tusschen Sint-Juliens en Poelkappelle en veroverden ze zelfs de hoeven Terrier en Gloucester, voor dit laatste dorp.

De infanterie volgde en maakte zich meester van 's Graventafel en nam Becelare op Polderbosch. Het was nog even doorslecht weer en 't stormde zelfs dien dag. Doornat kampeerde men in 't slijk en op veel punten reikte het water tot de borst. In zulk een positie had men hevig granaatvuur te weerstaan.

Om een gewonde weg te dragen over dat glibberig veld, waren vier man noodig, en dan nog deed men twee uur over een kilometer.

Door de onmogelijkheid de gekwetsten te helpen, welke door gebrek aan zorgen, jammerlijk stierven, hadden de Britten op talrijke dagen daaraan veel meer dooden te wijten, dan aan de projektielen van den vijand.

Zóó was nu Vlaanderen. En dat leed schlokte u nog meer, als ge aan 't verleden van dit gewest dacht, als ge al die welvarende, vroolijke dorpen kent in dat zonnige harte van West-Vlaanderen, als ge ze u voorstellen kunt met hoeven en molens in 't golvend landschap, als ge meent het windje te hooren suizen door de bosschen, over de graanakkers, door de welige boomgaarden, als ge er 't liedekje der vlaswiedsters, 't gefluit van een boer, 't getramp van de koeien beluisterd hebt, als ge dat gewest leerdet beminnen, zoodat ge er gaarne dooldet, er sprak met boeren en boerinnen, zoo eenvoudig, zoo goedgehartig, en ondanks gebreken, zoo flink en trouw. O, wat is er daar geleden !

En alle lazaretten, de kerk van Dadizeele, die van Roozebeke en kloosters van Meenen, Wer-
vik, Kortrijk, het seminarie te Roeselare, lagen vol gewonden; het bedehuis van Lendeledede moest ambulance worden; en treinen voerden onophoudelijk gekwetsten Noord- en Oostwaarts. En in deze dagen waren de militaire kerkhoven van Hooze, Becelare, Roozebeke, Moorslede, Kruseike en andere doodenakkers in 't veld, veel uitgestrekter geworden.

Maar ook aan de andere zijde waren de verliezen zwaar en lieten zelfs tal van burgers het leven.

Het centrum der Engelschen stond nu met linker- en rechtervleugels ver vooruit. Vooral links dreigde er gevaar, want daar strekte zich het woud van Houthulst uit. Dit zullen we van nu af aan meermalen hooren noemen. Na den oorlog zou het zoo goed als verdwenen zijn. Laten we het even nader beschouwen.

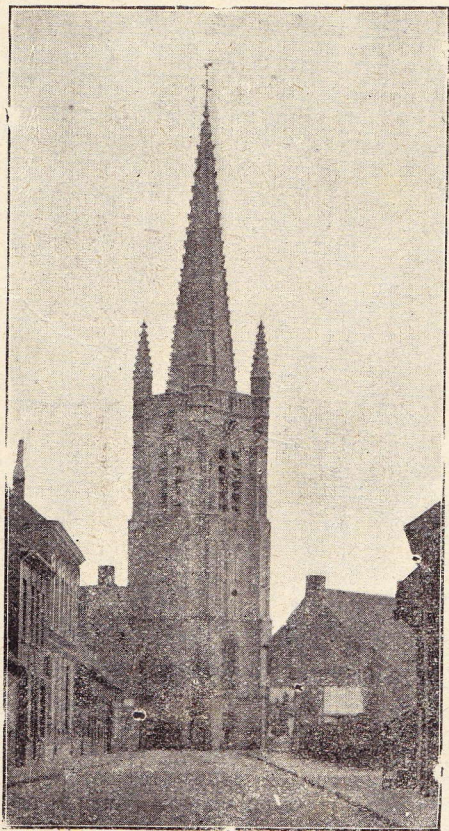
't Woud van Houthulst, ginds 't « den Vrijbusch » geheeten en waarin als het ware de herinnering nog hing aan den roover Bakelandt en zijn hende, was vroeger veel uitgestrekter dan thans. Het lag tusschen het dorp Houthulst, (welks klooster thans lazaret was der Duitschers, en voor welks gebouw een groot kerkhof lag) Langemark, Klerken en Merkem.

Een gehucht van Merkem en een naam uit de legerberichten, is Langewade, aan den weg Diksmuide-Ieperen. Er stond een zeer oude kapel, oorspronkelijk uit de elfde eeuw, maar nadien vergroot en hersteld. Recht er over zag men slechts een huis, een herberg: « In de Langewade ».

De kapel was echter een bedevaartplaats. Elken dag kwamen er bezoekers en iederen Zaterdag werd er mis gelezen, maar de groote begankenis begon op half Oogst, duurde negen dagen en ging met een kermis gepaard.

De kapel was thans tot een beton-steunpunt vervormd en Franschen en Duitschers hadden er hardnekkig om gestreden. De bewoners van het Houthulst-woud, boschkanter geheeten, waren natuurmenschen, ruw maar eerlijk. Kwijtschrijven en dergelijke stukken kenden ze niet. Hun woord was meer waard dan een vodge papier. En als een vreemdeling bij zaken op zulk een bewijs toch aandrong, zei men :

« Ga maar voort... als we elkaar niet betrou-

De kerk van Rumbeke.

wen kunnen, is 't beter ook geen affaires te beginnen. »

De mannen en jongelingen trokken maanden heen, om hun bezems uit te leuren. Ze hielden van 't zwervend, vrije leven. In fabrieken kon men ze niet opsluiten, al kwam de nieuwe tijd ook met zijn dwang, zoodat men te Houthulst een borstel-fabriek bouwde.

Tal van Klerkenaars, bijvoorbeeld, bleven toch reizen, als scharenslijpers, pottenvertinners en zelfs als foorgasten met een schietkraam. Met de kermis keerde men naar 't bosch terug.

De kinderen liepen vroeger 's zomers half naakt door het woud... Bij uiterlijke onbeschaaftheid, had men echter zeer gezonde begrippen. Maar men zou zich moeilijk plooiën naar nieuwe wetten.

Bij het gehucht Bultehoek begon het bosch, aan de welbekende herberg « De Melane », nog een bloedig punt, evenals 't kasteel van den heer Maes uit Isegem, destijds volksvertegenwoordiger voor Diksmuide. De Bultehoek telde ongeveer 50 huizen, waaronder veel van hout en leem. Aan den Boschkant immers bekommerde men zich vroeger niet om een architect, bouwplannen, lijnrichting en al die moderne eischen.

Wanneer aan de Mangelare een zoon trouwde, kreeg hij als bruidschat een heelen frank, om te Diksmuide of Ieperen een mes te koopen, 't gerief om in het milde bosch hout te snijden voor een woning, en rijs voor bezems, 't middel van bestaan. Het was als een symbolische handeling,

dit overhandigen van een frank bij het stichten van een nieuw Boschkantersgezin.

Eenige dagen voor het huwelijk sprak de bruidegom een paar vrienden: 's avonds gingen ze samen naar het goede bosch, het woud van Houthulst, maar voor hen in waarheid «den Vrijbusch»; ze zaagden sparren af, anderen maakten leem gereed, en nog voor de eerste zonnestralen door de dreven schoten, stond het nieuw hutteke klaar, om het bruidspaar te ontvangen. Als de muren droog waren, streek men er een laag kalk over en zoo bouwde men de blanke huisjes, welke nu toch stilaan voor meer moderne woningen hadden plaats gemaakt.

Zonderlinge mensen! O, men vond ze ook verder te Klerken, Jonkershove, naar de Ieperlee op en eveneens in 't land rond den Kemmelberg.

Zonderlinge mensen! Ge hadt daar vroeger den ouden dokter van Wytschate, die een groot wit huis bezat, maar het nooit betrad, doch in een kluis tegen den gevel woonde, op stroo of bladeren sliep en vooral eieren nuttigde, ze rauw uitzoog, om dan de schaal bij andere op een hoop te werpen. En als de stapel te hoog werd, kwam iemand hem weghalen. De dokter dwaalde dag en nacht rond, meestal babbelend in zich zelven. Een lange baard hing verward over de havelooze kleedij en van onder den vettigen wijden hoed golfdan wilde dooreengestrengelde haren. In zijn vak was hij zeer bekwaam... Waarom leefde hij zoo? Niemand wist het... Zekeren morgen vond men hem vermoord in zijn kluis. En nooit is die misdaad opgehelderd.

Maar genoeg! De oorlog kwam ook in het woud van Houthulst.

Veel Boschkanters zwermden weg. Anderen bleven zoo lang ze konden.

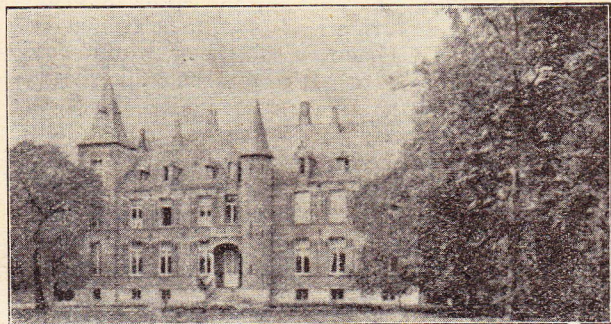
Maar dan zag men op zekeren dag te Torhout of Roeselare een stoet van burgers door soldaten omringd. Er waren kloeke mannen bij, vrouwen en kinderen, maar ook bestedelingen uit het oud mannen- en vrouwenhuis, zieken en gebrekigen. Sommigen zaten op een kar, anderen op een kruiwagen... en ze staarden wezenloos voor zich uit als mensen die allen eigen wil verloren hadden en nu maar gelaten hun lot verbeidden. De meesten gingen te voet, velen rillend in hun dunne kleeën, ineengekrompen van de kou, het hoofd bukkend in den scherpen wind. Kinderen trappelden aan de hand van vader, van een grooteren broer, van een zusje of hingen aan moeders rok.

't Waren uitgedrevenen, weggevoerden in ballingschap, arme lieden uit 't woud van Houthulst of de omgeving. En veel kinderen en oudjes stierven in zoogenaamde asylen, maar in waarheid echte pestholten, door de onbarmhartigheid der Duitschers, die maar volk hoopten in veel te engelokalen.

Andere bewoners van 't woud van Houthulst en omgeving bleven in de dorpen achter IJzer en Ieperlee hangen.

Een Belgisch soldaat beschrijft hun leven als volgt: (1)

(1) « Uit soldatenpennen ». Brieven verzameld door Cordemans.

Het kasteel van Langemark in 1914.

« Na eenige weken zenuwachtig en angstig rusteloos leven, zijn de burgers gaan denken, dat bij het versteend vastzitten der legers, het niet aanging zoo maar voort te slenteren door de straten; de beurs werd met den dag meer ijdel en de behoeften werden gestadig aan grooter. Voor mondvoorraad moest men elken dag zorgen en toch ook kleeren kopen.

Een oogenblik dacht men uit de schatkist te kunnen putten, maar zooals het maar al te klaar was, bleek het spoedig, dat de staat niet gansch de bevolking tot renteniers maken of op pensioen stellen kon. Zoo trachtte ieder naar een middel om zijn balans te doen kloppen. Sommigen zochten redding in de uitwijking en gingen, met beklemd hart en de droefheid in de ziel, naar vreemden bodem een tijdelijk bestaan zoeken; anderen trachtten hier, hetzij van den handel, hetzij van het werk hunner handen te leven.

Handelaars, zij rijzen als uit den grond op; menschen die er zich nooit mee bezig gehouden hebben, winnen er nu hun kost mee. Jammer, dat al de goederen uit Frankrijk of Engeland moeten getrokken worden en dat het vervoer zoo veel tijd en geld vraagt.

Tusschen de snorrende autos en de bevoorradingswagens der soldaten komt men hier en daar een oud versleten rijtuig tegen dat niet opgeëischt werd, met een oud paard bespannen, vroeger afgekeurd of voor het leger onbruikbaar geworden, en waarmee men nu een vracht uit Duinkerke haalt.

Midden in al die beweging, is de voerman, naar den zin van een of ander soldaat, niet rap genoeg uit de voeten, en scheldwoorden krijgt hij dan genoeg naar den kop. Doch met misprijzen en ook wel met uitdagenden blik, steunend op zijn goed recht, beziet hij de jonge soldaten, die thans zoo baas spelen in zijn streek, en zonder een woord te spreken, zet hij zijn weg voort. Aan elken kruishoek, knok en post, wordt hij door gendarmen en schildwachten aangeropen, moet hij zijn papieren toonen en eenige aanmerkingen hooren, doch gehoorzaamt gelaten, steekt de papieren weer in den zak en rijdt verder.

De menschen zijn stoikers geworden: ze verschietsen van niets meer. »

De Duitschers waren dus geheel meester in het woud van Houthulst, een prachtige dekking

voor hun troepen en een bron van kostbaar materiaal voor de loopgraven.

Ze richtten er munitiedepots op, bouwden er schuilplaatsen, stelden er hun batterijen. Men had er zagerijen, werkplaatsen, lazaretten. Treintjes voerden er het noodige aan en troepen kampeerden er, steeds gereed om in alle richtingen uit te trekken, en hulp te bieden waar 't nood deed.

Zoo ook nu in Oktober 1917 was het woud een bedreiging voor generaal Plumers troepen, welke tot voor Poelkapelle lagen.

De Duitschers konden in 't bosch een tegenoffensief voorbereiden en dan den Brit in de linkerflank op 't lijf vallen.

Wij weten dat de Franschen te Bixschoote waren, dat ze den 31ⁿ Juli hadden genomen, daar in de nabijheid van het woud en met de taak, de uitgangen van het geduchte bosch te bewaken. De Fransche operatie had trouwens als hoofddoel de linkerflank der Engelschen te beschermen.

Aan de Franschen werd dan ook opgedragen het woud aan te tasten.

Den 8ⁿ Oktober gelastte generaal Anthoine den aanval, over een front van 2.500 meter. Zijn twee divisies overschreden de Broenbeek, namen Mangelare, Veldhoek, eenige versterkte hoeven, Island, Lanes, Houchard, Lasalles (oorlogsnamen) en naderden het Papegoed, een hoeve, overblijfsel der voormalige abdij van Merkem.

Men rukte hier in een waar moeras op. De Boschkanter kenden dat al, en telken Winter waren die punten schier onbereikbaar.

De vijand werd verrast en week 2 km. achteruit, met achterlating van 400 gevangenen.

De Engelschen steunden het krijgsbedrijf, door nabij het klein station van Poelkapelle, aan de lijn Boesinge-Staden, het woud op zijn Oostelijk deel aan te tasten.

De Engelschen werden teruggeworpen, maar namen toch het geheele dorp Poelkapelle.

Maar dat was geen woud van Houthulst.

Vliegers bestookten het bosch, wierpen er bommen, werkten met kokende olie, doch de vijand zat veilig in zijn beton-schuilplaatsen, en liet zich zoo gemakkelijk niet verjagen.

De aanval mislukte, al had men eenige vorderingen gemaakt.

Nog een jaar bijna zou er verlopen, eer dit bosch genomen werd en die reusachtige taak werd door onze eigen Belgische troepen vervuld, zooals we naderhand zullen hooren.

Enige kalme dagen volgden. Haig eischte, dat men niet zulke lange rustpoozen houden zou, waarvan de vijand gebruik maakte om zich vaster op zijn terugtochtslijn te vestigen. Men moest sneller na elkaar aanvallen.

Den 12ⁿ volgde dan ook een aanval, reeds de zeventiende in het offensief, en nog altijd om de hoogten te veroveren, welke Roeselare dekten.

In den nacht goot het. De operaties waren gelast voor het vak tusschen het woud van Houthulst en de spoorlijn Roeselare-Ieperen.

Wel naderde men die hoogten wat meer, maar de Duitschers deden woedende tegenaanvallen en

Koningin Elisabeth woont met de prinses een voetbalwedstrijd bij.

de vorderingen waren zeer gering. Zoo ging alles weer op en neer, wat winst, wat verlies van ter rein, tot 25 Oktober.

Intusschen was Roeselare, dat nog bewoond werd, ook beschoten. Half Augustus vielen er de eerste granaten. En veel burgers werden gedood of gewond.

Veel bewoners trokken nu heen.

Trouwens, de Duitschers maakten er 't verblijf steeds pijnlijker. Ze haalden het metaal van de huizen, het zink van de daken, en in Oktober vingen ze met de plundering der fabrieken aan.

Opzichters voerden groepen burgers aan en deze moesten getouwen, spinmolens, voor miljoenen machinerieën in stukken slaan en het metaal opladen, dat dan naar Krupp te Essen verzonden werd.

Men nam ook de klokken weg en den ganschen beiaard uit den Sint-Michielstoren.

Zoo ging het ook in den omtrek, te Meenen, Gullegem, Rumbekke, Hoogleden.

En eindelijk kwam er bevel, dat bijna gansch Roeselare ontruimd moest worden. De bevolking trok heen, naar Oost-Vlaanderen, Brabant, Antwerpen, Limburg, in harde ballingschap, alles achter latende.

En dan plunderden de Duitschers de huizen uit, namen het hout van vloeren, deuren, trappen, vensterkozijnen, stookten het op, om ten slotte de eens zoo nijverige en welvarende stede, als een geraamte over te laten.

Ook Kortemark, meer Noordelijker, werd schier geheel ontruimd. Torhout daarentegen bleef bewoond. 't Was toch als een soldatenkamp.

Nu paardenvolk, dan infanterie, dikwijls beide

afdeelingen. Ze waren ingekwartierd bij de burgers en in enkele openbare gebouwen.

't Groote hospitaal van Torhout was de bishoppelijke normaalschool St. Jozef. Duizenden mannen hebben daar liggen kermen en kreunen, honderden zijn er aan hun wonden bezweken en rusten in de goed onderhouden, getooide graven op 't kerkhof, langs den Brugschen steenweg, bij den ingang der stad of aan de Warande.

Torhout bergde verder een voorname militaire instelling, « 't Smelthuis », zooals het volk het noemde. 't Was vroeger 't sterilisatie-instituut. Nu brachten de Duitschers er hun afgedankte paarden, waarvan 't vleesch zooveel mogelijk gezuiverd en bereidbaar gemaakt en het vet gesmolten werd. Waar was de tijd, toen de soldaten ook hier te Torhout 't vleesch zat waren!

Ook Torhout zag weer veel vluchtelingen doortrekken. De stad kreeg menigmaal bommen.

Zoo was daar in Vlaanderen de toestand in Oktober 1917.

Tusschen IJzer en Leie hadden de geallieerden hun centrum veel meer vooruit gebracht, dan linker- en rechtervleugel. Het midden hing aan de Westelijke helling van de heuvels, maar Passchendale, de kruin, was nog niet genomen.

Het front vormde daar dus een zeer vooruit-springend punt. Maar aan de uiteinden was men achter gebleven. Om de positie houdbaar te maken, diende men de kruin te bezitten, en de Duitschers in de vlakte te werpen.

Men nam daartoe de maatregelen, want er diende spoed gemaakt te worden. De Winter was nabij.

XXV.

HET EINDE VAN 'T OFFENSIEF.

De Verovering van Passchendale.

Al de vorderingen der geallieerden zouden van ondergeschikt belang blijven, zoo men geen meester werd van de gansche heuvelrij, en in de eerste plaats van Passchendale.

Zestig dagen duurde nu de geweldige strijd. Men had den vijand 30.000 gevangenen, waarbij 700 officieren ontnomen, ongeveer 100 kanonnen, 500 machinegeweren, 200 mortieren: men wist, dat zijn verlies aan doden en gewonden ook zeer zwaar was. De tegenpartij had herhaaldelijk zijn divisies moeten afwisselen. Van 31 Juli tot 30 Oktober had men op dit kort front 52 verschillende divisies geteld.

Ja, meer dan de helft der effectieven van het Westelijk front had voor Ieperen moeten strijden en was min of meer gehavend geworden.

Doch, angstig keek de Entente naar Rusland. Van daar konden de divisies aangevuld worden.

En 't was of de Centralen het aan de wereld wilden toonen, dat ze nog veel vermochten, want terzelfdertijd begonnen ze een geweldig offensief tegen de Italianen, en deze moesten tusschen de Isonzo en de Piave wijken.

Vervoer van spijzen naar de loopgraven. — De warme-soepman.

Dit gebod aan de geallieerden de tegenpartij in Vlaanderen niet los te laten. Ze moesten de Duitschers vasthouden en verhinderen troepen tegenover de Italianen te voeren.

Den 30ⁿ Oktober laaide de strijd dan ook weer fel op.

De Britten gingen ten aanval tusschen den spoorweg Ieperen-Roeselare en den weg Poelkapelle-West-Roozebeke.

Nogmaals sloeg het weer tegen: het stortregende en gansch het gewest was een slijkpoel.

De wagens der transporten zonken tot aan de assen in de modder, men moest telkens eindjes weg aanleggen, om eenige vorderingen te maken. Ook de tanks werden daardoor in hun aktie belemmerd.

De Kanadeezen bestormden Passchendale en drongen binnen het dorp. Verwoed werd er gestreden, man tegen man. Uit allerlei mitrailleur-nesten spoot het kogels, de artillerie bracht afschuwend spervuur, waardoor toch versterking aanrukken moest.

De Kanadeezen werden weer uit Passchendale

geworpen, maar klemden zich aan den Goudberg, een gewichtige stelling.

Hindenburg had gelast, dat Passchendale tot elken prijs behouden moest worden. De staf gelastte dus ook den Goudberg terug te nemen.

Door artillerie en mitrailleurs gesteund, vielen de Duitschers de hoogte aan. Een bloedige worsteling ontstond. Viermaal viel de vijand aan, viermaal werd hij verdreven.

Een vijfde tegenaanval dan, onstuimiger nog, gesteund door alle helse weermiddelen.

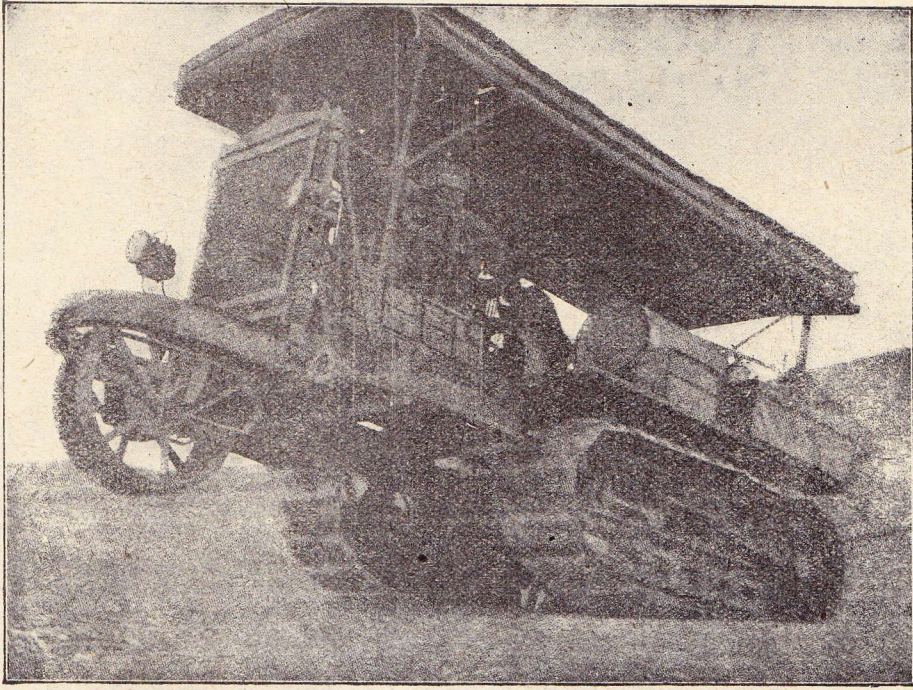
De Kanadeezen hielden zich dapper. Ze wilden van geen wijken weten. Versterkingen naderden, hoe ook geteisterd, eer ze op den Goudberg waren.

En ook die vijfde aanval mislukte en de Goudberg met al zijn lijken en zijn arme gewonden bleef aan de Britten.

Wat Noordelijker kampen matrozen en Londensche troepen al even hardnekkig, om het gehucht Moselmarkt, en bleven er meester.

Passchendale was nauw omsloten.

Te Roeselare heerschte zenuwachtige angst

Een zwaar-gebouwde motor-vrachtwagen, geschikt om moeilijk terrein te berijden.

bij de Duitschers. Ze vreesden reeds de stad te moeten ontruimen.

Wat er eenigszins aan versterking was, werd ter verdediging gezonden, want Hindenburgs order was formeel: Passchendale moest behouden blijven.

Zoo was het den nacht voor Allerheiligen, den vierden hoogdag reeds tijdens den oorlog. En welk een hoogdag nu: overal lagen dooden en stervenden, zwaar gewonden, waarvan er zoo weinig konden geholpen worden.

Men hoorde kreten, gekrim en nu en dan gehuil, waar patroeljes op elkaar botsten en een kort, hevig gevecht leverden.

De Britten legerden in het slijk, zochten een schuilplaats in granaattrechters, tot aan de borst, de schouders in 't ijskoude water.

Toch hielden ze het uit: ze wisten, dat er een vreeselijke strijd nog volgen zou.

Maar men moest wachten op meer hulp, op verplaatsing van geschut.

Zoo gingen de beide eerste dagen van November slechts in schermutselingen voorbij; de tegenaanvallen van den vijand mislukten.

Den 5ⁿ was de worsteling heviger en namen de Britten steunpunten te Broodseinde en bij Poelkapelle.

Want ook nog om een andere reden moest men trager te werk gaan. Op vele plaatsen waren nog Deutsche blokhuizen of pilledoozen, echte schansen, met veel machinegeweren. Men was ze voorbij gestormd en de bezetters van die punten gaven zich niet over, hopen, dat 't getij weer keeren en de linie van de Britten terugvallen zou.

Die punten, steeds bedreigingen in flank en rug, moest men opruimen en zuiveren, zooals men zulks in militaire taal noemde.

En 't was een vreeselijk werk; allereerst leed men zware verliezen door het vuur uit de blokhuizen zelf, welke met een paar handgranaten of door artillerie niet vernield werden; en dan geschiedde dit opruimen onder ontzettende actie van het vijandelijk geschut, dat de gansche vlakke bestookte.

Den 6ⁿ eindelijk konden de Britten pogen verder te rukken en hun doel, Passchendale, te bereiken.

Bij dit dorp was nog puin van hoeven, door beton, aarde en zakken, in echte vestingen herschapen.

't Waren brandpunten van verzet.

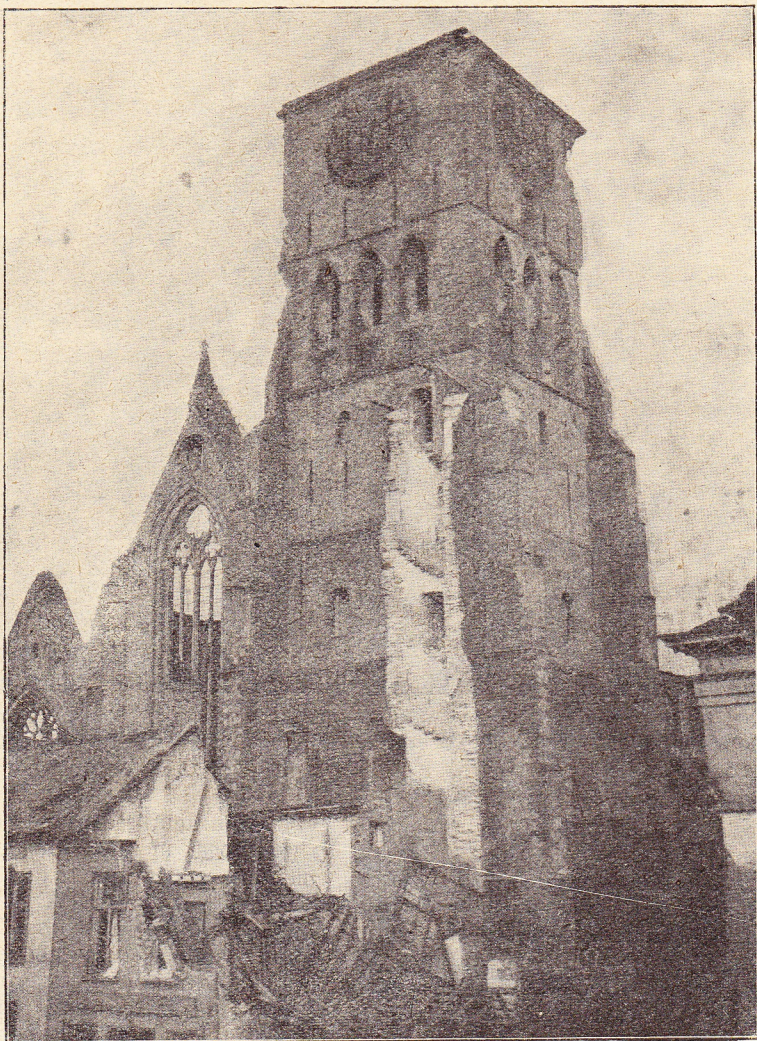
Tanks werkten wel mee, maar vormden op het bloote veld, zonder de minste beschutting, een gemakkelijk doelwit voor de Deutsche kanonnen. Tal der stormwagens lagen dan ook weldra vernield aan den weg van Poelkapelle.

Van 's morgens reeds begon de strijd. De Britten gingen ten aanval, van 't Noorden, 't Oosten en 't Zuiden rukten zij naar het dorp op.

Tegen den middag hadden zij de begeerde plaats.

Hevige aanvallen volgden. Telkens weer sprongen de Duitschers nader. De Britten sloegen hen terug, maar even toch was de tegenpartij weer meester in het Oostelijk deel. Versterkingen wierpen ze weer uit die posities en Passchendale was veroverd.

Tegelijkertijd worstelde men voor de hoogten

De Sint-Janstoren van Diksmuide.

tusschen **Becelare** en Geluwvelt. Daar behielden de Duitschers hun stellingen.

't Was nabij dit terrein, dat het militair kerkhof van Ter Hand lag. Er verhief zich daar een gedenkteeken voor de dooden, te midden der graven, maar tevens op een uitstekend punt.

Later kwam het uit, dat dit monument niets anders was dan een waarnemingspost. Binnen bevonden zich twee portalen en buiten was er een trap, die naar het platform leidde, vanwaar men de gansche omgeving kon overzien.

Achter Becelare lag het groot frontstation van Ledegem met zijn talrijke lijnen in allerlei richting. Burgers van Kortrijk moesten er laden en lossen, munitie en allerlei materieel. De arbeiders waren verplicht te gehoorzamen. Men voerde ze met geweld weg; kortom Ledegem en Becelare waren twee punten aan 't front, waar het volkenrecht op dezelfde wijze met de voeten werd getreden, gelijk we het in Noord-Frankrijk beschreven.

Ook te Roeselare zag men die ongelukkigen.

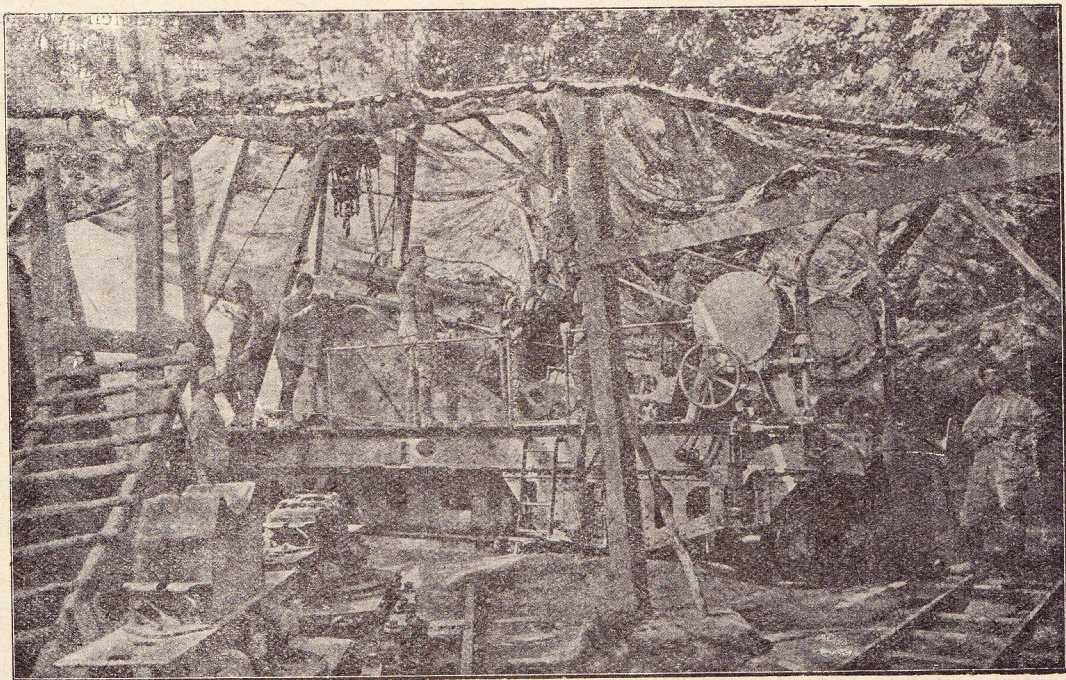
Er waren zeer veel Gentenaren bij. Ze logeerden in barakken.

In dezen tijd ontving Vlaanderen nogmaals het bezoek van den Duitschen keizer. Deze moest toch zijn troepen komen bemoedigen.

Het gemeentebestuur van Kortrijk kreeg bevel voor den hoogen gast, onmiddellijk het mobilaire van een slaapkamer te laten maken. Het moest aan de kommandantur de modellen der meubels toonen. Dit werk eischte een uitgave van 40.000 frank. De meubels werden naar een huis in de Doornikwijk gevoerd. Maar de keizer ging er niet overnachten; men begrijpt waarom. De geschiedenis van de kostbare meubels was bekend en spionnen konden alles nagaan en het nieuws ter juister plaatse melden, waar de opperste krijgshoofd vertoefde. En Kortrijk was bij de vliegers immers goed bekend.

Geen dag toch schier ging er voorbij, of het regende bommen te Kortrijk, vooral rond het station, doch ook op andere punten.

De burgers brachten angstige nachten door. In vele straten waren de kelders door openingen

Een verdekt opgesteld Fransch 24 cM. kanon aan het front.

in de tusschenmuren gekapt, verbonden, zoodat men onder den grond vluchten kon.

Toen tijdens dit offensief in 't hart der stad een vreeselijke ramp plaats had en een luchttorpedo drie huizen neersmaakte, zoodat zeven personen om 't leven kwamen en velen gewond werden, verlieten tal van inwoners de geteisterde stad, want Kortrijk was onveilig geworden.

Hier ook zag men steeds maar aanvoer van gewonden; veel gestichten lagen gestadig vol, en treinen brachten er verder 't land in of naar Duitschland.

Tusschen Kortrijk en Bissegem, terzijde van den weg naar Meenen, was een reusachtig munitiedepot, waar eveneens veel dwangarbeiders aan 't werk gesteld werden. Men wierp daar natuurlijk ook veel bommen. Trouwens, tal van Belgen zijn daar door de gevaarlijke taak zelf gedood.

Ja, het gewest langs de Leie was vol ellende en tragiek. Meenen werd in dezen tijd ontruimd en onderging het lot van Roeselare: men plunderde de huizen en onttakelde deze, vooral toen de koude dagen aanbraken en men het hout van deuren, ramen, vloeren, zolderingen opstookte.

O, dat leven nabij het front, drie jaren lang, om ten slotte toch in ballingschap gezonden te worden.

Slaan we even het dagboek open van een klooster te Komen (1) dat der « Gardiennes Adoratrices de l'Eucharistie. »

Het gesticht was eerst een Belgisch-Fransche, en dan een Duitsche ambulance geweest. Maar

Komen werd beschadigd en de ambulance vertrok.

De kloosterzusters bleven. Dan werd het gesticht een kazerne voor drie tot vier honderd soldaten, die op het dak toch maar de Roode Kruisvlag lieten wapperen.

« Worden diezelfde vlaggen ook niet voortdurend op de vrachtauto's met munitie gehechen? » lezen we. « En trouwens, hoe dikwijls hebben de ziekenverplegers niet uit de ramen van de ambulance op de geallieerde vliegtuigen gevuurd? »

De groote kapel, eerst in hooimagazijn veranderd, wordt door een predikant gerekwierd die ten laatste ze toch te klein noemt voor zijn geloovigen. Hij spreekt soms over politiek en besluit dat alle naties een kastijding noodig hadden.

We gaan soms eenige oogenblikken in den tuin, als er niet te veel soldaten loopen, het weer het toelaat en er geen vliegers boven ons zweven. Arme tuin, welke veranderingen heeft men hem al niet doen ondergaan?

Eerst is hij een slachthuis: kwartieren van varkens en runderen versieren onze fruitboomen; dan bouwt men er barakken voor de heistellenden, daarna wordt hij « Herberg van het Klooster », varkenswekerij, kiekenkot, kantine, kasino, enz. Een onzer klassen is in een stal verkeerd, tot groote verontwaardiging der vroegere onderwijzeres.

Dagelijks moeten wij protesteeren: nu eens voert men bedden uit de kostschool weg, dan vernielt men meubels. Onze twee orgels verdwijnen ook: het eerste gaat naar een herberg, het tweede krijgen we terug, maar leeg van binnen. We dienen een klacht bij de gendarmen in.

(1) « La vie dans un Couvent en Belgique envahie. »

Een Duitsch vliegtuig wordt in de Engelsche linie tot dalen gebracht.

« Hebt gij den soldaat gezien, die het deed? Als ge zijn nummer kent, zal ik hem straffen. »

« Hoe kunnen wij den overtreder kennen, daar we reeds weken lang niet meer in de kapel mogen komen, en bovendien hebben de soldaten bevel de nummers van hun regiment te verbergen. »

« Ja, als ge hem niet gezien hebt, het spijt men. »

En zoo eindigt de komedie.

Om aan onze onderzoekende blikken te ontkomen, besloten de Saksers niet meer onder onze vensters te gaan, en daarom maakten ze, achter in den tuin, een bres in den muur: zoo konden ze verdwijnen en vooral van alles doen verdwijnen, zonder bemerkt te worden.

Onze bevoorrading was onvoldoende. Alles was gerantsoeneerd; zelfs het zwarte, onverteerbare deeg, dat tot brood diende. De Amerikaanse bloem verdween in de handen der Duitschers, die voor zich zelf kleine broodjes en koeken bakten. Voor ons werd het meel vervangen door zemelen, stroo, aardappelschillen, aarde zelfs. Weldra hadden we noch melk, noch boter, noch bier, noch azijn. Het zeer zeldzaam vleesch was niet te koop: 10 mark voor 1 kg. hondenworst, 80 en 100 mark voor een hesp, 16 en 18 mark voor een kilogram rundvleesch.

Onze eenige voedingsmiddelen waren rijst, boonen en cerealine (schors van maïs.)

Maar bijzonder pijnlijk was het uitblijven van nieuws: nooit een woord uit Frankrijk, van onze familieleden, ons moederhuis.

Elke brief bij een burger of in diens huis gevonden, beteekende een groote boete, of gevangenis en soms den dood: men fusilleerde een man van Wervik, die zeer onschuldige brieven vervoerde.

De burgerij wordt met allerlei verordeningen geplaagd: verbod op zekere dagen en uren het huis te verlaten, aan de deur of in den tuin te verblijven, licht op te steken, enz. Bevel de officieren te groeten, die men ontmoet.

De pastoor van Belgisch Komen mocht die drie jaren zijn kerk niet gebruiken, die om beurten als stal en magazijn dient. Hij moet zich voor zijn vijf duizend zielen tevreden stellen met een kapel; de begrafenis geschieden bijna burgerlijk. De priester ontvangt het lijk aan de deur van de pastorie naast het kerkhof; de geestelijke mag niet in betrekking zijn met zijn bischop.

Het bezoek aan de zieken wordt beperkt, veel parochianen kunnen in drie jaar hun Paschen niet houden en veel zieken sterven, zonder de H. Sakramenten.

Toch krijgen de bewoners van een naburig gehucht gedurende enkele weken toestemming, om te Komen de mis bij te wonen, maar ze moeten op rij komen en gaan, onder geleide van soldaten.

Arbeiders moeten werken; wie weigert wordt opgesloten. Te Wevelgem in een fabriek was de gevangenis voor de weigerenden. Ze leden er veel honger.

Anderen gaan dan naar een tuchtkamp, vanwaar ze ondermijnd terug keeren.

Een van hen, die men acht uur in het koud water liet tot aan het middel, kon het ouderlijke huis niet meer bereiken, hij sterft onderweg en stamelt nog tot zijn gezellen:

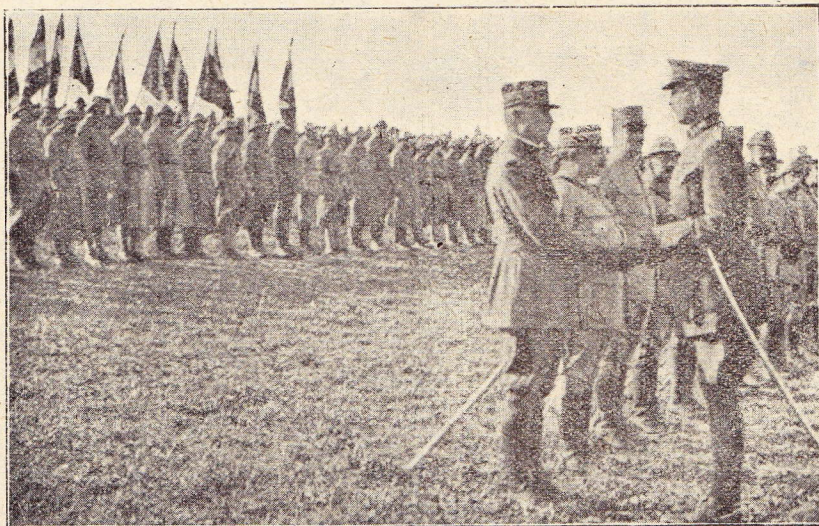
« Zeg... aan... moeder... dat ik sterf... maar tot... het... eind... geweigerd... heb... te... werken. »

Huiszoekingen altijd maar voort, van in 1915 vooral: men speurt naar draadlooze telegraaf, naar ontsnapte gevangenen, men komt de identiteitskaarten nazien, en met de foto kijken of ieder in huis is, of men niet te veel levensmiddelen heeft, zoodat men haastig het te veel wegstoppen moet, ergens op zolder of in de steenkool.

Zekeren avond, toen we juist ter ruste wilden gaan, komen zes Pruisen onverwacht binnen, sluiten ons in de eetzaal op, en doorzoeken de gebouwen van beneden tot boven.

De zieke zusters, die reeds te bed liggen, moeten opstaan, en pas na een hevige woordenwisseling, staat men een reeds bediende kloosterlinge toe, te blijven liggen, maar toch moet ze het schandelijk bezoek dulden.

Als de Pruisen klaar zijn, worden ze wat tammer en vragen ze een kop koffie, maar blij-

Koning Albert dekoreert generaal Fayolle, den held van de Somme.

ven nog een uur bij ons, want hun orders schrijven dat tijdperk voor.

« En zeggen, bekent een van hen, dat men ons zulke karweitjes op elk uur van den nacht oplegt, bij grijsaards en kinderen, die wij uit hun bed moeten laten opstaan. De oorlog is toch treurig! »

Een ander maal, wordt er rond middernacht geweldig gebeld en met geweerkolven op de deur geslagen.

Wat is het nu weer?

O, heel eenvoudig: de plaatskommandant, die stapeldronken is, en het verblijf der zusters komt onderzoeken, omringd door soldaten, bajonet op 't geweer.

Terwijl we ons haastig aankleeden, parlementeert onze knecht met die ellendelingen en hij slaagt er in, ze mee te krijgen naar de keuken. Na een uur van onbeschrijflijken angst, als we de kommandant hooren huilen en tieren, vertrekt de bende, en komen wij er met de vrees af.

En welke ontroeringen nog! Zekeren dag hooren we een geweldige ontploffing, die ons bij het avondeten omver doet vallen en de gansche streek schokt, zoodat men het te Kortrijk voelde.

Op het kerkhof is een munitiekelder in de lucht gevlogen. De kruisen en monumenten liggen verbrijzeld, de dooden uit hun graf geslingerd, een detachement soldaten, dat naar de loopgraven marcheerd, werd weggemaaid en bloed kleeft aan de boomen langs den weg.

Onze daken worden afgerukt en 268 ruiten zijn gebroken.

Een ander maal is het een granaatfabriek, midden in Komen, die springt: ieder meent, dat zijn laatste uur geslagen is.

En dan de opeenvolgende, plotselinge beschietingen, met de haastige vlucht naar den kelder, onder het eetmaal, het gebed.

Hoeveel ongelukken om ons heen! Een bom

ontploft bij ons klooster, in een kelder, dertien personen gevlucht zijn, en allen komen om 't leven.

Eenigen tijd nadien, valt een granaat op onzen binnenkoer, en vernielt de galerij van de eetzaal der leerlingen: 8 soldaten gedood. Verscheidene vallen in den hof, slaan de boomen neer, boren door de muren.

En dat herhaalt zich honderden malen. We zijn hier immers slechts vijf kilometer van het front en dus nabij genoeg om het gedonder der kanonnen, het geknal van geweren te hooren, luchtgevechten te zien, stikgas te rieken, dat onzen slaap verstoort, want de ruiten zijn door hout en teerpapier slechts onvoldoende vervangen. Maar onze moed versaaft niet. »

Toen de moeder-overste van het klooster gestorven was, kreeg men toestemming haar op Fransch Komen te begraven. De zusters en vele inwoners volgden de baar. Aan de grens moest de stoet stil staan, slechts enkele zusters mochten verder gaan, de anderen en de burgers moesten wekeeren.

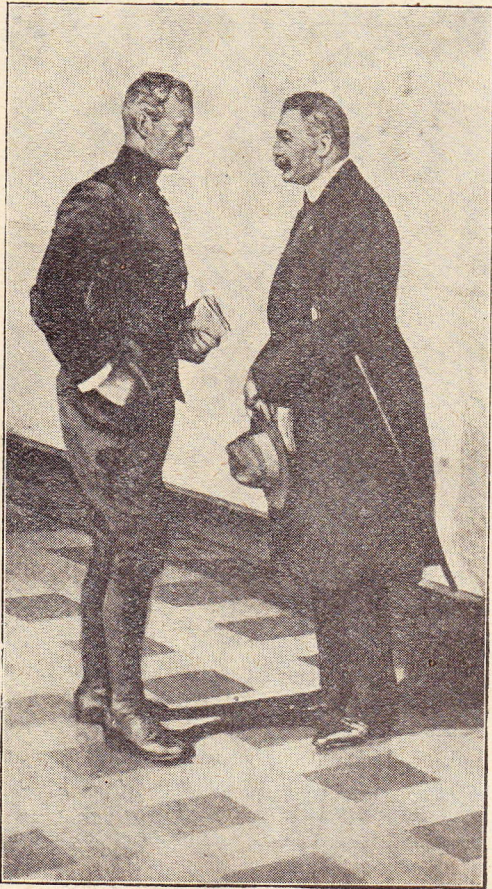
En voor hen, die door mochten, moest een schepene « op zijn hoofd » beloven, dat er niets abnormaals zou gebeuren. Voor alle zekerheid, zond de kommandantur nog een peloton soldaten mee.

Aan de overzijde der brug, die daar aan de Leie, de grens vormt, wachtte de Fransche geestelijkheid.

« Den 28ⁿ Mei, lezen we verder, kregen we officieel bericht, dat Komen ontruimd zou worden.

We moesten ons haasten en de bagage klaar maken.

Op de machine maken we van een twintigtal lakens zakken, om er onzen voorraad in te bergen, we trekken onze beste kleeen aan, en stoken op de binnenplaats een groot vuur niet een vreugdevuur, maar om aan de Duitschers te ontnemen, wat men niet voor hen achterlaten wil.

Baron de Broqueville in gesprek met Koning Albert.

De kapelaan der parochie komt het H. Sakrament halen. In de kapel spreekt de overste de zusters toe, verdeelt ze in vier groepen en geeft eenige aanbevelingen.

Maar de tijd dringt en we moeten het huis verlaten, dat ons zoo dierbaar was geworden.

Men is geladen, overladen en vertrekt zonder om te zien. De overste wacht beneden aan de trap twee bejaarde zusters, die moeilijk naar beneden komen. Omkijkend ziet ze vier officieren, die reeds de plaats belooeren... 't Is wel waardig!

De menigte begeeft zich naar het park, waar het appel gehouden wordt, en men uren rechtstaande wachten moet, terwijl in de omgeving granaten vallen. Onmogelijk te vluchten.

Eindelijk stelt men den stoet op, want we moeten twee uur te voet gaan, eer we een trein bereiken.

Als we weer voorbij het klooster komen, zien we aan alle ramen pinhelmen.

Bij Meenen bestormen we de beestenwagens, die men heel genadiglijk tot onzen dienst stelt en we gaan op onze balen zitten, waardoor we toch vrij van den mesthoop blijven, welken men niet noodig achtte te verwijderen.

Moed, 't is pas 't begin van onzen kruisweg. Toch verdraagt men alles nog vrij licht, en een van ons zegt:

« Zoo zullen we in alle klassen gereisd hebben. »

Om twee uur in den morgen worden we te Harelbeke uitgezet, met onze bagage en men laat ons toe een plaatsje voor het overige van den nacht te zoeken.

Onze groep is in de menigte bannelingen verdwaald en sommigen gaan te midden van den weg op hun pakken zitten, om adem te scheppen.

Wij begeven ons naar het klooster, waar onze aalmoezenier om drie uur voor ons de mis opdraagt. De arme man... hij kan bijna niet meer en houdt zich aan 't altaar vast, om niet te vallen. Wij ook zijn uitgeput van vermoeienis.

Dan sluimeren we op onze pakken in.

Den volgenden dag stopt men de dwalende kolonne op trams, om ze over de naburige dorpen te verdeelen.

Wij worden op een wagen geheschen en daarachter bindt men een kar, om er het goed op te laden. Wij houden een sensationeelen intocht te Ansegem. Wij ontvangen er de meest hartelijke gastvrijheid.

Den 29ⁿ Juli 1917, moeten we op militair bevel weer in de beestenwagens. We reizen naar Berlaar in de provincie Antwerpen, waar we eveneens in 't klooster onzen intrek nemen. »

In November mochten de zusters naar onbezet Frankrijk.

Dit uittreksel toont ons dus het leven in die plaatsen achter het Vlaamsche front.

Te Wervik was het al even erg gesteld als te Komen. De kerk diende daar tot gevangenis voor krijgsgevangenen in afwachting van hun verder vervoer. De bevolking werd ontruimd. De huizen werden als die te Meenen beschadigd en leden ook onder de beschieting.

* * *

Passchendale was dus in de macht der geallieerden. Het was een hoog punt. De heuvels van Beclare en Geluwvelt lagen immers lager.

Drie dagen bleef de infanterie werkloos, maar de vliegers en de artillerie bestookten de wegen en stations.

Den 10ⁿ vocht men weer tusschen Passchendale en Roozebeke.

Maar het offensief mocht als geëindigd beschouwd worden, al trachtten de Duitschers den 13ⁿ en 14ⁿ nog tevergeefs Passchendale terug te nemen.

Den 22ⁿ hadden er schermutselingen plaats bij Beclare.

Maar in Italië was de toestand dreigend en de Engelschen zonden er zes divisies heen. Dat betekende dus, dat de pogingen tot doorbraak hier geëindigd en mislukt waren. De Duitschers behoefden geen versterkingen meer aan te voeren.

Oostende en Zeebrugge bleven aan hen, en weer

Generaal Van Acker.

daalde de sombere Winter over het verwoeste Vlaanderen neer.

Men zou wachten op de Amerikaansche hulp, Amerika dreef zijn voorbereidingen snel door.

Van een andere zijde werd de staat van zaken in Rusland steeds ernstiger.

In November hadden nog eenige gevechten aan de Somme plaats. Men maakte daar 10.000 gevangenen, doch ook hier liep het offensief dood.

Wachten moest men. En bij de hoop mengde zich vrees door de ineenstorting van Rusland, die wij hebben aangetoond.

De oorlog eindigde in 't Oosten, dat was in het voordeel der Centralen. Amerika rustte zich tot fellen strijd toe, dat was winst voor de Entente. En zoo moest men weer een bloedig voorjaar verwachten.

XXVI.

HET EINDE VAN 1917 AAN DEN IJZER.

Het Blankaart-meer. — Bestorming der meelfabriek van Diksmuide. — Winter.

We hebben gehoord, dat onze Belgische soldaten ook eenigszins aan dit offensief deelnamen door de verovering van Vijfhuizen bij Merkem. Daar stonden ze waarlijk aan den boord van een echt moeras, waarin verder doordringen onmogelijk was.

Door die vorderingen bezaten ze ook de Westzijde van het Blankaart-meer. Deze plas strekt zich uit tusschen Woumen en Merkem, achter 't kasteel van Woumen, en scheidde nu het front.

We zullen straks zien, dat het bezit van den oever voor-ons een voordeel was.

Maar eerst moeten we nog een ander feit van ons front meedeelen, getuigend van de onversaagdheid onzer troepen. Het speelde zich af wat Noordelijker, in het vak van Diksmuide.

Ieder soldaat kende de « minoterie », de in puin geschoten meelfabriek van Diksmuide, maar nu een hoogte, die voor den vijand een uitnemenden waarnemingspost bood en hem in staat stelde onze voorste loopgraven te bestoken.

Ha, hoeveel verliezen had dit helsch punt ons reeds berokkend.

Wie in de eerste linie over den IJzer zich even bloot gaf, werd door een scherpschutter gegrepen en de Duitschers zorgden dat er altijd van die kerels in dienst waren. Dan weer braakten alle machinegeweren een hevig vuur van daar op onze stellingen.

Die minoterie was een obsessie. Men beschoot ze voortdurend, maar wat baatte het? Stukken vlogen er af, doch de tegenpartij bouwde, met selde en herstelde de schade. En de IJzer was zoo smal, de afstand zoo klein.

Men zou in den nacht van 29 op 30 Oktober 1917 een poging wagen om die geduchte sterkte te veroveren.

't Was een waagstuk, doch men deed een beroep op de patroeljeurs van het 5^e, stoutmoedige kerels, die nooit achteruit deinsden, hoe groot ook 't gevaar was, waarin men hen zond.

De kanonnen mokerden vooraf de positie en trouwens gansch Diksmuide.

De patroeljeurs werden geholpen door mannen der infanterie en der genie, die een loopbrug moesten leggen, want men moest over den IJzer en volop in het vijandelijk gebied.

Ja, 't was een waagstuk. Zou het gelukken?

Wie de « minoterie » bezat, was ook meester van Diksmuide en al kon men met de mislukking van het offensief der Britten bij Ieperen, op geen doorbraak rekenen; de verovering van het helsch nest, zou voor ons front een zegen zijn.

Alle maatregelen werden getroffen. De patroeljeurs lagen te Alveringem gekantonneerd.

Over Oeren voerde men ze zoo ver mogelijk per auto bij het punt van den aanval, om hun krachten te sparen voor het stoute stuk.

Laten we, om naar waarheid dien aanval te beschrijven, iemand aan het woord, die den tocht meemaakte en dezen beschrijft in zijn dagboek, namelijk Hubert Lefebvre, regimentair-adjudant-verkenner, van het 5^e linie. Levendig is zijn verhaal, dat de raid teekent van 't begin tot het einde. (1)

« 29^e Oktober. Oeren. — Op! Vooruit, jongens. Niet aarzelen. Vooruit!

En uit onze onkenlijke eerste linie, door een bres in den dijk, springen de patroeljeers van het 3^e bataljon, luitenant Van C... vooraan, op de loopbrug. Volgens de vastgestelde orde volg ik hem met mijne mannen.

(1) « Het dagboek van een Infanterist. » (Legerbode).

De Fransche vliegenier Guynemer.

Ja, de droom is verwezenlijkt. Vandaag, 29^e Oktober 1917, gewapend met een dolk, een revolver, zes Mills-handgranaten en eene lichte karabijn, trek ik om 2 u. 25 van den morgen, op een waggelend loopbruggetje, den IJzer over.

En dit vóór die ongenaakbare sterkte, door geheel het Belgisch leger geducht, de « Minoterie ». Sedert twee dagen beukt onze artillerie woedend op de Duitsche eerste linie en jaagt de ellendige puinen van Diksmuide op tot een volk van stof. Die twee uren dat we wachten is het lawaai zoo helsch dat ik met moeite de bevelen van den luitenant versta.

Hoe we tot hier geraakt zijn zonder een enkel man te verliezen, is een mirakel. Een wagen laadde de patroeljeurs van het 3^e te Alveringem op; we waren lustig, want we hadden, zooals het de gewoonte is, heel wat flesschen geledigd, aangeboden ter gelegenheid van dien aanval. En de tocht met de auto, bij het zingen van liedjes, onder het akelig en heviger wordend bonzen der kanonnen, was een helse reis in een streek van dood en vernieling.

Ik meende den sektor van Diksmuide te kennen; geheel dezen Zomer zag ik hem rustig; dezen nacht heeft hij weer een fantastisch uitzicht; alles wordt opnieuw vernield; de verbindingsgang van Quenast stort in; putten van 10 meter onderbreken den weg; aan de ingestorte « Briqueterie » houdt de ploeg stil in de loopgracht der Schneider's om het uur af te wachten. Rrrran! een vlaag Duitsche granaten valt dicht-

bij; de borstweer waggelt en scherven springen op ons; de verschrikte mannen hebben hun helm opgezet en zitten neergehurkt in de loopgracht, ineengekrompen gelijk katten; dat duurt eene halve uur, totdat ik hun betere dekkingen gevonden heb aan de « Briqueterie ». Reeds gaan de gewonden terug naar Kaaskerke.

Het uur H is op 2 uur van den morgen gesteld; op dit oogenblik moeten de loopbruggetjes gereed zijn en het vernielingsvuur moet ophouden op den Oosteroever van den IJzer.

Dat niemand van ons verloren geloopt is tusschen de « Briqueterie » en de eerste linie is een wonder; de verbindingsgang bestaat nog slechts met plaats; men moet over den wand kruipen, op den weg klimmen, weer in den gang springen, zich bukken als eene granaat ontploft; aan de vertakking der Casbah-loopgracht herkent men niets meer; wij gaan in een chaos, tusschen bomputten; eene holte tegen een omgekantelde betonblok beschut ons tegen geweer- en mitrailleurkogels die van de « Minoterie » komen. Er zijn dus nog verdedigers. Maar waar is de luitenant? Het is het uur H. Het is later dan het uur H. In het lawaai hoort men geroep, gehuil liever. Aan ons nu! Vooruit, zonder aarzelen.

't Is bijna volle maan; men schiet niet op ons en wij gaan er over, koortsachtig, op een meter van malkaer; de andere oever is modderachtig, men trekt ons naar boven:

« Rap, Giron, Ferbus en Milio, met mij, links. »

De rechteroever is een vreeselijke baai; men vindt de plaats der loopgracht niet meer. Holen, glibberige hellingen; vóór ons, het heuveltje der « Minoterie », geheel links, schreeuwt de luitenant midden het geratel der handgranaten, die onze mannen in het blinde werpen:

« Op mijn teeken, alleman vooruit. »

Doch de regiments-patroeljeers, overhaast, komen aan den voet der « Minoterie » en, zonder teeken, breekt de stormloop los aan den rechterkant en loopt voort naar ons.

Vijftig huilende mannen klimmen tegen de « Minoterie » op. Een sergeant keert zich langzaam om, uit als een klacht « ... Vaderland... », rolt de helling af.

Besloten het voorbeeld te geven en mijne vrees bedwingend, kom ik op den top. Een der onzen is daar, roepend:

« Een Duitscher! een Duitscher!» en lost twee revolverschoten.

Twee meter vóór me zie ik een menschelijke gedaante bewegen: de Mof, en ik schiet op hem de helft van mijn revolver-patroonhouder af. Dan, den schrik op het lijf, vreezend voor weerwraak, verstop ik me boven op de helling, rillend van ontroering. Doch mijn wilskracht keert weer en ik spring bij het lijk; ik sta boven de « Minoterie », op een prachtigen uitkijkpost. Zoo ik me wel herinner was ik niet alleen. Een Belg roept nevens me:

« Daar, daar, de Moffen. Ze loopen weg. »

En, aan den anderen kant, langs Diksmuide, onderscheid ik in de vlakte, verlicht door een vuurpijl, menschelijke gedaanten die loopen. Ik

Koning Albert bezoekt het op de Duitschers
veroverd terrein.

sta er 10 meter boven en ik schiet met mijne karabijn in hunne richting.

Eensklaps, 2 meter onder mij, langs dezen kant, beweegt iets. Een Mof zit er neergehurkt. Ik zend hem de rest van mijn patroonhouder. Ik keer me om in den post, 'k sta alleen.

Handgranaten ontploffen links en rechts van de « Minoterie ». De artillerie richt een helsch vuur op Diksmuide en de tweede Deutsche linie. Ik ruk een knoop van de vest van het Mof. Vreeselijk! Hij draait zich om, hij ziet me, hij spreekt:

« Bardon, bardon, kamerad, bardon. »

Hij is halfdood van schrik. Zijn hand tast naar iets aan zijn gordel; ik spring toe, wantrouwig:

« Was ist das? »

't Was een rolronde doos:

« Gas, gas. »

Ik doe ze open: een masker; geen gevaar. Hij lijdt: ik kan hem niet meeleiden, ik zou hem moeten afmaken... Ik had er den moed niet toe... Ik heb hem gezegd:

« Schlaf. »

En ik sta recht. Ik kan heel het slagveld overzien: heerlijk, doch ik ben alleen; ik vrees Belgische handgranaten mee te krijgen en ik daal de helling af; nu naar links, waar de luitenant en zijne mannen voorbij moeten gekomen zijn; een overgroot trechter waar ik rond moet; ik struikel gedurig in de modder; niemand; ik laad mijn karabijn en vooruit...

« Kamerad, Kamerad. »

Ik houd plots stil.

« Wie is het? »

« Kamerad, komm hier. »

Wat zou ik doen? Opeens, rechts, een gedaante, vijf stappen van mij af. Vriend of vijand? Welke helm? Een lichtpijl; 't is een Mof.

Ik weet niet meer wat gebeurd is. Ik heb tot de Mof geroepen:

« Kommen Sie hier, oder ich schiess » en men heeft me geantwoord:

« Kann nicht. »

Ik heb gevraagd. Een doodsgehuil, dat uitsterft, akelig. Maar ik heb den indruk dat het geveinsd is, een hinderlaag, en ik ga nog meer naar links.

Maar waar is de luitenant? Waar zijn mijne mannen? Waarom ben ik hier alleen? Voorzichtig ga ik voort.

Zie! iemand schiet, 2 meter vóór me. Eindelijk vind ik ze terug. Hij schiet in een vreemde richting nochtans; is het niet op de loopbrug? Ja, maar... Het zoeklicht blijft staan op de schutters en ik zie den helm, den afzichtelijken Deutschen helm. Ik ben achter de Deutsche eerste linie en de Belgen zijn hier niet geweest!

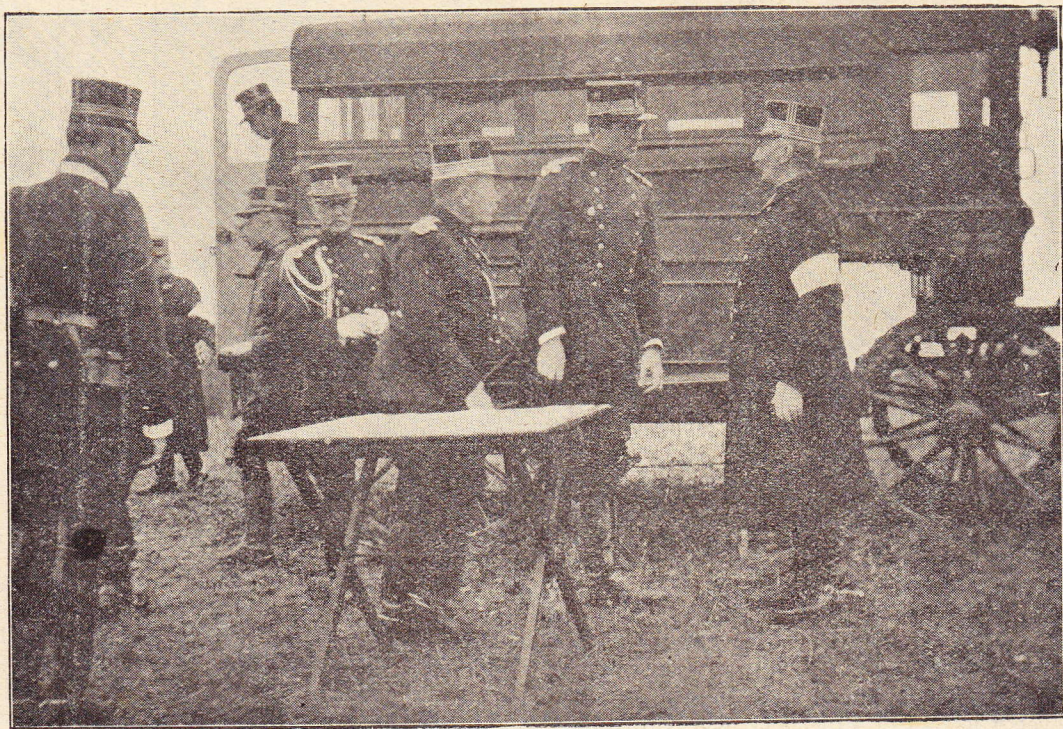
Zij zijn met drieën, schieten van achter schilden; zoo ik er een neerhaal, zullen de anderen me doden. Ik vraag me overigens af hoe ze mij niet hoorden komen. Ik trek zachtjes achteruit en plaats me om er in de lengte-zijde op te kunnen schieten. Ik mik, trek... klak. Het schot valt niet. En bij het gerucht der slagpin, vermoedt de Deutscher iets; ik keer me om, onwillekeurig een schuilplaats zoekend; een groote roode vlam ginder: een Bengaalsch vuur? Maar dat is het teken tot aftocht! Wat? Nu reeds? Dan is de zaak mislukt? Waarom niet nog een kwartier gebleven? Wij zouden ze hebben, de « Minoterie. »

Ik trek achteruit en word beschoten. Hier is de groote trechter. Daar de oever.

« Halt? Wie daar? Louis, Jef. Wie zijt ge? Sergeant Lefèvre. Stap in, stap in. »

De loopbrug is half vernield en dreigt los te geraken; onze ammunitie was ontoereikend voor zulken onverwachten weerstand; daarom moet de luitenant terug.

En ik trek weer den IJzer over, om aan te ko-

Koning Albert inspekteert aan het front de Roode-Kruis-afdeeling.

men tusschen dooden en gewonden, die door de brankardiers haastig worden heen gedragen.

31ⁿ Oktober. — Dit warm gevecht aan de « Minoterie », al was het ook zoo ellendig mislukt, heeft me geleerd betrouwen te hebben in mijzelf en in mijne mannen.

De strijd lust was prachtig, al de officieren zijn het daarover eens.

Ik heb schrik gehad, maar nooit raakte ik den kluts kwijt; telkens ben ik mijne zwakheid te boven gekomen en trok ik weer vooruit. 't Was mijn eerste gevecht; 't waren de eerste Moffen die ik nerschoot. Ik ben tevreden.

5ⁿ November. — Sint-Ricquiers. De luitenant zegde ons:

« Men heeft me voorstellingen gevraagd. Ik had u allen willen voorstellen. Ik mag niet. Ik heb er dus moeten toe besluiten slechts dezen voor te stellen, die tot op de « Minoterie » drongen; het zijn: de sergeant, Ferbus, Dupont, Deguitte en Ponsard. »

Dat maakt dat ik voorgesteld ben voor eene eervolle onderscheiding. Ik kan niet anders dan tevreden zijn.

8 November. — Hubert Lefèbvre, schreef aan zijn meter:

« Ik ben zooals gij, mijn beste Meter, ik houd veel van goede muziek. En ik heb meer gelegenheid dan gij misschien wel denkt om schoone stukken waarlijk degelijk te hooren uitvoeren: ieder regiment der afdeeling heeft zijn muziekkorps en tracht natuurlijk de anderen in kunstvaardigheid te overtreffen.

Schier alle namiddagen is er concert in het kantonnement, op de Groote Plaats te Alveringem, een groot dorp achter het front met zijn ineengedrongen kerkje te midden van het te klein geworden kerkhof; en ik vind het heerlijk, terwijl de schuinsche stralen der zon de laatste bladeren der oude linden vergulden, mijne gedachten op de muziek laten mee te zweven en te droomen... Men speelt weinig klassieke muziek, veel fragmenten uit opera's en altijd eene of andere krijgsmarsch, zoo opwekkend dat ze den vreesachtigsten der « embusqués » heldhaftig zou maken.

En sprekend over heldhaftigheid, Meter, hebt gij gezien dat de kleine Belgen zich te Diksmuide onderscheiden hebben?

Deze « raids » over den IJzer zijn schoone wapenfeiten.

Mijn regiment nam er deel aan en ziehier wat de generaal der afdeeling er over denkt:

« Ik stuur mijne warmste gelukwenschen aan de groepen patroeljeerders van het 5^e linie en al de medewerkende elementen van het voetvolk en der genie die, met geweld over den IJzer trekkend, onder een moorddadig vuur, in de vijandelijke stelling binnen drongen en er vochten met de grootste dapperheid en in bijzonder moeilijke omstandigheden. »

En ziehier de beoordeeling van den brigadegeneraal:

« Ten stormloop rukken tegen eene sterkte gelijk de « Minoterie », zooals onze verkenners het